

ЮРИДИЧНІ ОСНОВИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПІДГОТОВКИ МЕДИЧНИХ ФАХІВЦІВ ЛАБОРАТОРІЙ (ЧИ ІСНУЮТЬ БІОЛОГІЧНІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ?)

Проф. Ю. І. Ткач

Харківська медична академія післядипломної освіти

Викладено правила з державних документів, які регламентують підготовку медичних лабораторних фахівців із вищою освітою.

Ключові слова: підготовка медичних лабораторних фахівців, державні документи.

ЮРИДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОСЛЕДИПЛОМНОЙ ПОДГОТОВКИ МЕДИЦИНСКИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ЛАБОРАТОРИЙ (СУЩЕСТВУЮТ ЛИ БИОЛОГИЧЕСКИЕ СПЕЦИАЛЬНОСТИ?)

Проф. Ю. И. Ткач

Изложены правила из государственных документов, регламентирующих подготовку медицинских лабораторных специалистов с высшим образованием.

Ключевые слова: подготовка медицинских лабораторных специалистов, государственные документы.

LEGAL FOUNDATIONS OF TRAINING LABORATORY DOCTORS AT POSTGRADUATE EDUCATION (IS THERE BIOLOGICAL OCCUPATION REQUIRED?)

Yu. I. Tkach

Presents the laws state of training postgraduate of the medical specialists for the laboratory.

Key words: of training postgraduate of the medical specialists for the laboratory, the laws state.

Протягом багатьох десятиріч років у клініко-діагностичних лабораторіях медичних установ працювали фахівці з базовою немедичною освітою на посадах лікарів-лаборантів. Із 01.10.1994 р. цим спеціалістам було заборонено обіймати ці посади й атестуватися за кваліфікаційними категоріями. Але у 2008 р. у них з'явилися юридичні підстави для роботи в лабораторіях на «своїх» посадах із можливостями атестуватися (з 2009 р.) на категорії з лабораторних спеціальностей і тому кожен фахівець, здобуваючи післядипломну освіту на кафедрах клінічної лабораторної діагностики (й інших), має вивчити й засвоїти ці правила.

Підготовка спеціалістів із лабораторних фахів. Міністерство охорони здоров'я (МОЗ) України дозволяє працювати у клініко-діагностичних лабораторіях тільки тим спеціалістам, які мають медичні лабораторні спеціальності: «клінічна лабораторна діагностика», «клінічна біохімія», «генетика лабораторна», «лабораторна імунологія», «бактеріологія», «вірусологія», «мікробіологія і вірусологія» [11]. У цьому переліку ніколи не було біологічних спеціальностей.

Є єдині правила МОЗ, за якими фахівці, котрі закінчили немедичні університети за фахами «біологія», «хімія», «біохімія», «фармація», «фармацевтична хімія», мають можливість освоїти медичні лабораторні спеціальності [5, 8, 9, 10]. Цих фахівців із базовою немедичною освітою можна приймати на

один рік у лабораторії лише на медичні посади лаборантів-стажерів із обов'язковою вказівкою вибраної спеціальності [13].

Медичну післядипломну освіту з лабораторних фахів випускники немедичних вузів (як і медичних) здобувають на кафедрах клінічної лабораторної діагностики, клінічної біохімії, генетики лабораторної, лабораторної імунології, мікробіології і вірусології у медичних академіях післядипломної освіти та на факультетах післядипломної освіти в медичних університетах. Вони мають закінчити курси спеціалізації з обраного фаху і пройти державну атестацію на звання медичного лабораторного спеціаліста. Навчальні плани і програми курсів спеціалізації з будь-яких фахів, затверджені МОЗ, єдині для випускників немедичних і медичних ВНЗ. Терміни навчання на курсах спеціалізації з лабораторних фахів коливаються від 2 до 5 міс., що, звичайно, недостатньо для освоєння будь-якої лабораторної спеціальності, але такі правила в Україні (у Європейському Союзі післядипломна підготовка лабораторних фахівців триває близько чотирьох років). Результатом державної атестації наприкінці курсів спеціалізації є отримання «сертифіката спеціаліста» з «клінічної лабораторної діагностики» чи інших фахів одного державного зразка для випускників немедичних та медичних вузів [12].

Атестація на кваліфікаційні категорії. Після 5 років робочого стажу з однієї з лабораторних

спеціальностей (яка підтверджена сертифікатом) фахівцем із базовою немедичною освітою дозволяється атестуватися на другу кваліфікаційну категорію лише за цим медичним фахом [4, 11, 12].

За 5 років роботи необхідно набрати достатню кількість залікових балів, пов'язаних із професійною лабораторною діяльністю. Підраховану кількість балів подає головний лікар у довідці, без якої неможливо потрапити на передатестаційні курси [8]. Навчальні плани і програми передатестаційних курсів, а, відповідно, і знання, практичні навички, уміння та контрольні тести є однаковими для спеціалістів із базовою медичною і немедичною освітою. Під час навчання на курсах протягом одного місяця здійснюється атестація на кваліфікаційну категорію, яка завершується оцінкою наявних знань, практичних навичок і вмінь із медичного лабораторного фаху. Але атестація на цьому не завершується. До цього ще потрібно подати цілу низку документів із місця роботи в обласну атестаційну комісію, у якій на одному з засідань виноситься рішення про присвоєння кваліфікаційної категорії. Якщо стаж роботи спеціаліста з одного фаху досягає 7 років, то за наявності другої категорії йому дозволяється атестуватися на першу, а в разі стажу 10 років — на вищу [4].

Умови оплати праці. У наказі МОЗ і МПСР [6] є вказівки, обов'язкові до виконання для установ державної, комунальної і інших форм власності (п. 1.3). Ці умови оплати праці застосовуються для працівників, які допущені у встановленому порядку до медичної та фармацевтичної діяльності відповідно до порядку, встановленого МОЗ України, а також для фахівців, що прирівняні за оплатою праці до медичних та фармацевтичних працівників (психологів, біологів, зоологів, ентомологів тощо). Ця юридична норма гарантує те, що всі умови оплати праці, викладені у цьому Наказі на 72 сторінках, застосовуються однаково до спеціалістів із базовою вищою немедичною та медичною освітою. Утім, є ще одне дублююче юридичне правило, наведене в п. 2.1.7. цього наказу: «Фахівцям з вищою немедичною освітою (психологам, біологам, ентомологам, зоологам та іншим) схемні посадові оклади встановлюються на рівні окладів, передбачених для лікарів інших спеціальностей».

Але прирівнювання цих фахівців неповне, бо спеціалістам із базовою немедичною освітою не можна отримувати зарплату завідувача клініко-діагностичної лабораторії, а також лікаря-лаборанта, оскільки ці дві посади вони не можуть обіймати. Завідувачем лабораторії може бути лише лікар зі стажем роботи за фахом «клінічна лабораторна діагностика» 5 років і більше [5].

У деяких медичних закладах державної та комунальної власності керівники сумніваються щодо виплати допомоги на оздоровлення медичним

спеціалістам із базовою вищою немедичною освітою. Потрібно знати, що четвертим абзацом п. 2 Постанови № 524 передбачено виплату допомоги на оздоровлення медичним і фармацевтичним працівникам державних і комунальних закладів охорони здоров'я у розмірі посадового окладу під час надання основної щорічної відпустки [3].

А відомо, що Наказ № 308 [6] прирівнює за оплатою праці всіх медичних працівників без базової медичної освіти до лікарів. На основі цих двох юридичних норм лабораторні спеціалісти з базовою вищою немедичною освітою мають право на додатковий посадовий оклад під час надання основної щорічної відпустки, як і лікарі.

Невідповідність назви «біолог». Назва посади і фахівця «біолог» не відображає суті професійної діяльності спеціалістів із базовою немедичною освітою, бо вони виконують лише спеціальну роботу медичних фахівців у лабораторіях медичних установ. Правильну назву спеціалістів указано в державних сертифікатах, які завіряють її на все професійне життя, де вказано, що «Іванов» є «фахівцем» із «клінічної лабораторної діагностики» або з «клінічної біохімії» тощо. Цю правильну назву з державних сертифікатів потрібно заносити в накази установ, у трудові книжки, у посвідчення про професійні категорії [2]. Аби спеціалістів називати «біологами», їм необхідно мати завдання та обов'язки, відповідні біологічній роботі. Але в Довіднику [1] є лише медичні обов'язки. Наприклад, спеціаліст із «клінічної лабораторної діагностики» виконує медичні аналізи крові, сечі, калу, секретів та екскретів тощо пацієнтів у лабораторіях медичних установ, веде медичну документацію, вдосконалює свій професійний рівень. Він повинен мати сертифікат медичного спеціаліста та за наявності стажу роботи за фахом 5 років (і більше) посвідчення про присвоєння (підтвердження) кваліфікаційної категорії. Деякі записи в наказах медичних установ і трудових книжках сприяють плутанині, оскільки немає назви фаху. Згідно з Наказом № 385 у документах про призначення на посади рекомендовано вказувати назву посади з обов'язковою назвою спеціальності [2]. Термін «біолог» свідчить лише про додипломну освіту для тих, хто закінчив «біологічні» факультети (а не для тих хто закінчив «хімічні», чи «фармацевтичні») і не відповідає післядипломній медичній освіті, за якою фахівець і працює.

До того ж, «завдання та обов'язки» спеціаліста з лабораторного фаху у Наказі № 117 [1] описано здебільшого узагальнені. Але конкретний зміст, обсяг і правила їх виконання встановлюються на кожному конкретному робочому місці в лабораторії. Це має бути у вигляді посадових (робочих, контрактних тощо) інструкцій, із якими спеціаліста необхідно знайомити в перший день роботи. Без відображення фаху в наказах установ, у трудових книжках

неможливо зараховувати на посади, здійснювати атестацію спеціалістів, рахувати їх медичний стаж роботи, необхідний для своєчасної атестації [2, 13]. Таким чином, жодного документа, який би підтверджував біологічну назву посади та спеціальності у лабораторіях цих фахівців, не існує, бо всі документи медичні:

- 1) перелік медичних посад та спеціальностей [2, 11];
- 2) сертифікати медичних спеціалістів із медичних спеціальностей [11];
- 3) кваліфікаційні категорії з медичних спеціальностей [4, 11].

Це доводить, що в медичних лабораторіях в Україні працюють тільки медичні спеціалісти і заробітну плату вони отримують як медичні співробітники. Звичайно, всі ці особливості практичної діяльності спеціалістів слід викладати на курсах спеціалізації. Кожен спеціаліст, отримуючи сертифікат фахівця з лабораторних спеціальностей, повинен мати уявлення про юридичні документи, які регламентують його можливості професійної роботи, підвищення кваліфікації, умови оплати праці, доплат за медичний стаж роботи, для оздоровлення й ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Вип. 78. Охорона здоров'я: Затверджено Наказом МОЗ України №117 від 29.03.2002.
2. Перелік лікарських посад у закладах охорони здоров'я: Наказ МОЗ № 385 від 28.10.2002.
3. Питання оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери: Постанова Кабінету Міністрів України № 524 від 11.05.2011.
4. Про атестацію професіоналів з вищою немедичною освітою, які працюють в системі охорони здоров'я: Наказ МОЗ України № 588 від 12.08.2009.
5. Про внесення змін до Наказу МОЗ України від 23.02.2000 № 33: Наказ МОЗ № 122 від 12.03.2008.
6. Про впорядкування та затвердження умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення: Наказ МОЗ і МПС України № 308/519 від 05.10.2005.
7. Про затвердження змін до Положення про проведення іспитів на передатестаційних циклах: Наказ МОЗ України № 484 від 07.07.2009.
8. Про затвердження Переліку вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, підготовка і отримання звання в яких дають право займатися медичною і фармацевтичною діяльністю: Наказ МОЗ України № 195 від 25.12.1992.
9. Про внесення змін до наказу МОЗ України від 25.12.92 № 195 «Про затвердження Переліку вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, підготовка і отримання звання в яких дають право займатися медичною і фармацевтичною діяльністю»: Наказ МОЗ України № 45 від 14.03.1995.
10. Про скасування Наказу МОЗ України від 18.08.94 № 141: Наказ МОЗ України № 754 від 21.10.2009.
11. Про подальше удосконалення атестації лікарів: Наказ МОЗ України № 359 від 19.12.1997.
12. Про порядок направлення на стажування лікарів і їх наступного допуску до лікарської діяльності: Наказ МОЗ України № 48 від 17.03.1993.
13. Роз'яснення щодо правильного використання посад лікар(провізор)-стажист: Лист МОЗ України № 11-02-09/10-1 від 11.01.2011.